

פרשת שמשון היא אולי הפרובלמטית ביותר במקרא. שופט
בישראל, עליו נאמר "והוא שפט את ישראל עשרים שנה" (טז,לא),
כל דרכיו מתמיהות וזרות. עלילותיו שזורות במעשי גבורה עילאית
הנראים כמיותרים וחסרי פשר, ופרקי הנשים שבחיו מעוררים
שאלות נוקבות. ואת הכל אופפת חופפת נזירותו הנראית כבלתי
משתלבת בתמונה הכוללת. לפנינו מעין דמות הלקוחה, להבדיל, מן
המיתולוגיה היוונית, כמין הרקולס אגדי, ח"ו.

א. פלא-אדם

1. פלאי פלאות

המקרא מקדיש לשמשון ארבעה פרקים, כאשר הראשון שבהם
מוקדש כולו לאירוע הקדשתו לשופט "מן הבטן", ובכך הוא חריג –
למעליותא – משאר שופטי ישראל. רק גדעון דומה לו מעט
בהתגלות מלאכית ובפירוט התמנותו לשופט. מוסיף עליו שמשון
אשר בעניינו מתוארת ההתגלות האלוקית להוריו, טרם לידתו,
ובמרכזה – צו נזירות "מן הבטן עד יום מותו" (יג,ז). דומה כי יש
לראות בפרק ההתגלות-ההתמנות את המפתח לסוגיית שמשון
כולה. התגלות זו כולה אומרת 'פלאיות', ומרמזת 'על הסף' כי הולך
ונגול לפנינו עולם מופלא, פלא-אדם. אכן המלאך מרמז:

למה זה תשא לשמי והוא פלאי (יג,יח)

ומיד בפסוק שלאחריו מתפענח השם:

...ומפליא לעשות ומנוח ואשתו רואים

היטיבו חז"ל לציין (במדבר רבה י,יח):

"והוא פלאי" – שם שמו המלאך "פלאי" לפי שליחות. הוא
בא להזיר את שמשון – לכך קרא שמו 'פלאי', כענין שאמר
הכתוב: "איש או אשה כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה"
(במדבר ו,ב).

הוא אומר, פרשת שמשון היא פלאי-פלאות, פלא בתוך פלא. לא זו בלבד שכל הליכותיו הן תמוהות שלא מעלמא הדין, אלא שהכל קשור ונובע מנזירותו, ועולם הפוך, לכאורה, לפנינו.

2. הפלאות הנזירות

אכן, הנזירות ההלכתית היא פלאית ביותר. התבוננות קצרה תלמד כי הנזיר ההלכתי מצווה בשלושה ציוויים בלבד, שאין בהם לא הקרבה יתירה, לא סגפנות, לא פרישות משמעותית ולא התנזרות של ממש. שלושת איסורי הנזיר הם הימנעות מין, מטומאה ומגילוח ותו לא. שני ה'לאוין' האחרונים כלל אינם דברים שנפש האדם מתאוה להם ומחמדתם.

א"י רזנסון

יתירה מזו, בתקופת הנזירות לא מוטלת עליו שום מצות עשה, פרט להבאת קרבן בתום ימי נזירותו. והנה, שמשון שהיה נזיר עולם, אפילו קרבן אינו מביא! הריהו אפוא 'נזיר מינוס', מופחת. פיחות נוסף מצינו בנזירות שמשון, וכולה קולא מפליגה (נזיר ד,ב):

רבי יהודה אומר: נזיר שמשון [היינו נזיר עולם] מותר ליטמא למתים, שכן מצינו בשמשון שנטמא.

הוא אומר: הפלאיות המצויה בכל נזיר מתעצמת שבעתיים אצל שמשון, שהריהי 'מופחתת' למדי, ובכל זאת כל עצמתו בנזירותו!

א"י רזנסון

יש מפרשי התורה שראו את ה'הקרבה' שבנזירות במצות גילוח כל השיער בתום תקופת נזירותו, והקרבתו לשמים. ראיה זו נשענת על המסופר במסכת נזיר (ד,ב):

אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ מאדם אחד, שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: בני, מה ראית לשחת שער נאה זה? אמר לי: רועה הייתי לאבי בעירי, והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז יצרי עלי וביקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: ריקה!

מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, שסופך להיות רמה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמיים! עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: כמותך ירבו נזירים בישראל.

אמר הנזיר

באמור, נזיר עולם כשמשון 'מפסיד' גם מרכיב הקרבתי זה, שהרי אינו מגלח לעולם!

בפרשת מנוח ואשתו נבחין בדו־שיח סתום במקצת. המלאך מצווה את האישה, וזו מספרת לבעלה. הלה מפציר במלאך שוב, וזה חוזר על דבריו ללא הסבר נוסף. מאי קא משמע לן? לכשתמצי יש להאיר את פשר הדבר מנקודת מבט פלאית זו (יג,ד"ד):

נח"ח 1234567

ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא. כי הינך הרה ויולדת בן ומורה לא יעלה על ראשו, כי נזיר אֱלֹהִים יהיה הנער מן הבטן...

ויעתר מנוח אל ה' ויאמר בי ה', איש האֱלֹהִים אשר שלחת יבוא נא עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד? וישמע האֱלֹהִים בקול מנוח... ויאמר מנוח: עתה יבוא דבריך, מה יהיה משפט הנער ומעשהו?

נח"ח 1234567

ויאמר מלאך ה' אל מנוח: מכל אשר אמרתי אל האשה תישמר, מכל אשר יצא מגפן היין לא תאכל, ויין ושכר אל תשת וכל טומאה אל תאכל, כל אשר ציויתה תשמור.

מנוח תוהה: האם הנער יתחנך רק להימנע ממה שנאסר לאמו? ומה בקשר ל'צד החיובי'; "מה נעשה לנער היולד"? "מה יהיה משפט הנער ומעשהו"? והתשובה פלאית: לא כלום!

אמר הנזיר

3. קדושת שיער

הפלאיות שבנזיר פורצת מכל עבר; הצו המוזר ביותר של הנזירות, והדומיננטי ביותר אצל שמשון, הוא גידול פרע שער ראשו. להפתעתנו התורה מדגישה כי קדושת הנזירות איננה

בא־היטמאותו או בהתנזרותו מן היין, אלא דווקא בעניין השיער (במדבר ו,ה):

כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו... קדוש יהיה, גדל פרע שער ראשו.

"קדוש יהיה" – זו קדושת שער (ספרי נשא כה)

ניתן לפרש אפוא את המילה 'נזיר' לא כהזרה, כהדרה, אלא מלשון **'נזר' – כתר שער**.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

מלבד נזיר מצינו תואר 'קדוש' רק לכוהנים: "קדושים יהיו לא־לוהיהם... והיו קודש" (ויקרא כא,ו). הלא דבר הוא! לא המתפלל, לא המעניק צדקה, לא המביא קרבנות ולא המתעטר בתפילין – כל אלו אינם קדושים. רק נזיר הנמנע משלושה פרטים קלים יחסית, ובעיקר – קדושת שער!¹ ואם כל נזיר נקרא "קדוש", דמוי כהן, קל וחומר לשמשון שנזירותו "מן הבטן" (יג,ה), ממש ככהונה שהיא 'תורשתית' מרחם. בכך מתבארת מימרת חז"ל (ר"ה כה,ב):

_[ירובעל בדורו כמשה בדורו] **בדן** (שמשון) **בדורו כאהרן בדורו** [יפתח בדורו כשמואל בדורו]

אח"כ 1234567

כבר הערנו (בעיוננו לפרשת גדעון) כי הזוגות מכוונים זה כנגד זה,² וחוט של דמיון מקשר ביניהם. לפי דרכנו שמענו כי לזיווג שמשון־אהרן יש משמעות פנימית שעוד תבואר להלן.

מקור

1. אכן גם עם ישראל כולו נקראו קדושים: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' מקדישכם" (ויקרא יט,ב). והנה גם יעוד נשגב זה מתבטא בפסוק הסמוך בצו 'זוטר' של 'לא תעשה': "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, כי עם קדוש אתה לה' אלוֹקֵיךְ" (דברים יד,א־ב).

2. יושם לב כי איזכור האישים בפסוק המשמש בסיס לדרש זה, "הא־לוהים אשר עשה את משה ואת אהרן וגו' וישלח ה' את ירובעל [גדעון] ואת בדן [שמשון] ואת יפתח ואת שמואל" (שמ"א יב,ו;יא) אינו לפי הסדר הכרונולוגי;

ב.נשים וגבורה

1. "הלך אחר עיניו"

הנזירות – שתי פנים לה; קדושה מחד ופרישות, כתריס בפני הוללות, מאידך. ההתנהגות הפרוצה-לכאורה של שמשון היא מרכיב בולט בכל עלילותיו, ותמוהה עד להדהים. וכבר לימדונו חז"ל (סוטה ב,א, ומובא ברש"י בתורה) ביחס לכל נזיר, וק"ו לשמשון:

רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

ביטויים חריפים במיוחד כלפי שמשון מצאנו במדרשי חז"ל (במד"ר י,ה ואליהו רבה כד): "רודף אחר זימה" ו"בועט בלא תנאף":

גלוי היה לפני הקב"ה שמשון היה הולך אחר עיניו, לפיכך הזהירו בנזיר, שלא יהיה שותה יין לפי שהיין מביא לידי זימה. ומה בזמן שהיה נזיר הלך אחר עיניו, אילו היה שותה לא היתה לו תקנה לעולם מרוב שהיה רודף אחר זימה.

"אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ" – מלמד שנסתכל הקב"ה בעולם כולו שברא, מסוף העולם ועד סופו, וצפה בהן בעשרה בני אדם שבעטו בו. ואילו הן: ... "אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ" – בעט מיכה, "לא יהיה לך" – בעט ירבעם, "לא תשא" – בעט בן הישראלית, "זכור ושמור" – בעט מקושש עצים, "כבוד" – בעט אבשלום, "לא תרצח" – בעט יואב, "לא תנאף" – בעט שמשון, "לא תגנוב" – בעט עכן בן זרח, "לא תענה" – בעט עידי נבות, "לא תחמוד" – בעט אחאב.

יפתח קדם לשמשון [בדן]. הוי אומר: הקשר הפנימי הוא שהכתיב את הרשימה בפסוקים אלו.

מרכיב מרכזי זה בחייו של שמשון קרוי בפי חז"ל 'הליכה אחר העינים'. הלקח המוסרי איננו מאחר לבוא, וסופו 'מידה כנגד מידה' (סוטה ט, ב משנה וגמרא):

אוצר החכמה 1234567

שמשון הלך אחר עיניו, לפיכך ניקרו פלשתים את עיניו, שנאמר: "ויאחזוהו פלשתים וניקרו את עיניו".

ת"ר: שמשון בעיניו מרד, שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי כי היא ישרה בעיני", לפיכך ניקרו פלשתים את עיניו, שנא': "ויאחזוהו פלשתים וניקרו את עיניו".

אוצר החכמה

'ישרות עינים' זו משמעותה לכאורה שלילית, אך חדי לשון יבחינו כי בביטוי זה מקופלת גם נימה של הבנה, הרמוזה במילה 'ישר', ועוד יבואר עניין זה להלן.

2. הרקולס?

בצד עסקי הנשים בולט המרכיב הדומיננטי בסיפורי שמשון: מעשי גבורה וכח על-אנושיים. עלילות אלו נראות כלקוחות מעולם אחר, מיתולוגי, וכולו אפוף מסתורין וזקק פענוח. כוחו וגבורתו ניתנו לו מן השמים, ושלוש פעמים לפחות מעיד הכתוב: "ותצלח עליו רוח ה'" (ידו; יד, יט; טו, יד), ולא חלילה רוח פרוצים. ואנו עומדים ותמהים בפה פעור: מה רוצה הקב"ה בעלילות אלו?

אוצר החכמה 1234567

יתר על כן, מצפים היינו כי כוחו יופעל לישועת ישראל כהבטחת המלאך להוריו: "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים" (יג, ה), להפתעתנו ולתדהמתנו כל מעשי גבורתו מתרחשים סביב ענייניו הפרטיים, בעיקר בעסקי הנשים! נסקור אותם כסדרם:

- א. שיסוע האריה בדרכו לתמנה לראות אישה בבנות פלשתים.
- ב. הכאת הפלשתים ולקיחת שלושים חליפות בעקבות פיתוי אשתו וגילוי חידתו.

ג. שועלי שמשון (התגרות בפלישתים. לאו דווקא גבורה אגדית) עקב מניעת אשתו ממנו.

ד. הכאת אלף איש בלחי החמור בהמשך להצתת שועלי שמשון.
ה. עקירת שערי עזה לאחר שבייתו, כשבא לאישה תושבת המקום.
ו. היחלצותו מאזיקים וכבלים בפרשת דלילה, אשתו השלישית.

רק מעשה גבורתו האחרון איננו קשור במישרין לנשותיו; הפלת הבית על הפלישתים הנאספים לחזות בארי הכלוא:

ויאמר שמשון תמות נפשי עם פלשתים. ויט בכח³ ויפל הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו. ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו (טז,ל).

ניתן לומר שהכח האחרון תיקן את כשלי הכח שקדמו. הכח ששימש את שמשון בצורה פסולה ניתקן וחזר לכור מחצבתו, למלא את יעודו כשופט ישראל: "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים".

גינוי נמרץ לגבורתו ה'שלילית' רמוזה בהשוואת חז"ל את שמשון ל...גלית (במד"ר כב,ז):

שנו רבותינו... שני גיבורים עמדו בעולם, שמשון מישראל וגלית מאומות העולם, ושניהם נאבדו מן העולם. יש שהרבו גבורה לטובתן והרבו לרעתן. הרבו לטובתן – יהודה ודוד, הרבו לרעתן – גלית ושמשון (מדרש שמואל ז).

3. ביטוי מפורש של הפעלת 'כח' נמצא רק במעשה גבורה זה, שאיננו 'נשי'. המילה 'כח' לא מופיעה במישרין בשאר אירועיו. אכן איזכור לכוחו מצינו בפסוקים נוספים, בשאלת דלילה: "במה כוחך גדול" (טז,ו), ובתשובתו: "כי אם גולחתי וסר ממני כוחי" (טז,ז). ויש להעיר על הפסוק: "וינתק את היתרים כאשר ינתק פתיל הנעורת בהריחו אש ולא נודע כוחו" (טז,ט); האם "כוחו" של שמשון או של הפתיל שהריח אש?

במסכת סוטה (י,א) מנו חז"ל חמש דמויות תנ"כיות שזכו למתת שמים בתכונה מסויימת בה הצטיינו מכל בני תמותה. הצד השווה שבהם שכולם אכזבו וחטאו בה עצמה. במקום שהתכונה האלוקית תנוצל אך ורק לטובה ולחיוב – כולם, ממש כולם, "לקו בהם":

תנו רבנן: חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן: שמשון בכוחו, שאול בצווארו, אבשלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו (ראו שם הפירוט).

ברעיון נשגב זה טמון מסר שאין אדם יכול לחרוג ממסגרותיו, ולא יוכל להכיל כח עליון, על אנושי. אם תינתן לו הזדמנות – סופו שילקה בדיוק בנקודת העליונות אשר תיהפך לו לרועץ.

ג. שופט חסר-עם

1. אינדוידואליות

תכונה בולטת נוספת בהופעת שמשון על במת התנ"ך היא היותו בודד, אינדוידואל מושבע. לכאורה מצפים היינו כי יושיע את ישראל מתוך שיתוף פעולה עם (חלק מן) השבטים, ולהפתעתנו אין לו שום שיח ושיג עם בני עמו. הקטע היחידי בו מסופר על התייחסות כלשהי כלפיו מצד ישראל היא דווקא במסגרת שלילית, באופוזיציה הנרקמת נגדו (טו,ט"ד):

ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה וינטשו בלחי. ויאמרו איש יהודה למה עליכם עלינו? ויאמרו לאסור את שמשון עלינו, לעשות לו כאשר עשה לנו.

וירדו שלשת אלפים איש מיהודה אל סעיף סלע עיטם, ויאמרו לשמשון: הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ומה זאת עשית לנו? ויאמר להם: כאשר עשו לי כן עשיתי להם. ויאמרו לו: לאסרך ירדנו לתתך ביד פלשתים. ויאמר להם שמשון: הישבעו לי פן תפגעון בי אתם. ויאמרו לו לאמר: לא, כי אסור נאסרך ונתנוך בידם והמת לא נמיתך.

ויאסרוהו בשנים עבותים חדשים ויעלוהו מן הסלע. הוא בא עד לחי ופלשתים הריעו לקראתו, ותצלח עליו רוח ה' ותהיינה העבותים אשר על זרועותיו כפשתים אשר בערו באש וימסו אסוריו מעל ידיו.

אריכות זו בפסוקים, והדו־שיח המפורט ביניהם, ללמד יצא – על היעדר יחס ועל אי־תיפקודו הלכאורי כמנהיג וכמושיע. הוא אשר אמרנו: בודד במהלכיו ואינדוידואל באורחותיו. מעמדו זה לא נסתר מעיני חז"ל, והם ראו בכך אות לגדולה אלוקית, הנרמזת כבר בברכת יעקב לשבט דן, אשר שמשון משוייך אליו (ב"ר צט, יא):

"דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל". "כאחד" – כיחידו של עולם, שאינו צריך סיוע במלחמה, שנאמר: "פורה דרכתי לבדי". כך שמשון העומד מדין אינו צריך אחרים שיסייעו אותו, בלא חרב בלא בלחי חמור.

"יהי דן נחש עלי דרך שפיפון" – כל החיות מהלכות זוגות זוגות והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי.

יחידאיות זו היא מידתו של הקב"ה, אך גם הליכותיו של ה...נחש. אינדוידואליות זו מוליכה במישרין לתכונה קרובה, הסתרה והעלם. מכאן צעד נוסף המקשר את שמשון לעולם הסוד, אפוף המסתורין.

2. "אביו ואמו"

לכשתמצי, עקרון ההסתרה של חידת שמשון מתבטא היטב במוטיב "אביו ואמו" הסובבים אותו, עדים להליכותיו המוזרות, ולא מבינים. ארבע פעמים מדגיש הכתוב כי אביו ואמו 'מחוץ לתמונת ההבנה':

1. "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא" (יד, ד)
2. "ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה" (שם, ו)
3. "ויתן להם ויאכלו, ולא הגיד להם כי מגוויית האריה רדה הדבש" (שם, ט)

1234567

4. "ויאמר לה, הנה לאבי ולאמי לא הגדתי ולך אגיד?" (שם, טז)

מה פשר הדגשה רבתי זו? מה באו מקראות אלו ללמדנו? תשובתי: "אביו ואמו" מייצגים את כולנו, את קהל לומדי התנ"ך הצופים בתדהמה בפרשת שמשון ומשתאים. מתחת למילים אלו טמונה תמונת חייו של שמשון וחידתו, שתפוענח להלן.

'אביו ואמו' הס־הם גיבורי פרק הקדשתו לנזיר ולשופט (פרק יג). התגלות המלאך לאביו ולאמו מתוארת כ'ראייה סתומה'. בשני פסוקים עוקבים מופיעות מילים זהות:

ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה' ומפליא לעשות, ומנוח ואשתו רואים. ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך ה' בלהב המזבח ומנוח ואשתו רואים ויפלו על פניהם ארצה (יג, ט"כ).

המקרא מדגיש כי הם 'רואים', אך ניכר בהם שאינם מבינים. זו ראיית השתוממות ופליאה. החידה מתפענחת להם רק לאחר היעלמותו של בעל החידה (שם, כא):

ולא יסף עוד מלאך ה' להראה אל מנוח ואל אשתו, אז ידע מנוח כי מלאך ה' הוא.

סיום ההתגלות המלאכית ל'אביו ולאמו' הוא ההכרזה התנ"כית כי "מלאך ה' הוא"; דבר מה א־לוהי יצוק בשמשון והוא נסתר ונעלם מעיני כל סובביו, ויבואר להלן.

ד. חידת שמשון

1. שמש מאירה-מסנוורת

כאן באנו לשורש עניינו של שמשון, לחידת חייו ופענוחה; מחד הולל ושטוף נשים, רב עלילות גבורה חסרות פשר, ומאידך נמנה על שופטי ישראל, ועליו נאמר פעמיים (!) "וישפוט את ישראל בימי

פלשתים עשרים שנה" (טו,כ); "והוא שפט את ישראל עשרים שנה" (טז,לא). יתר על כן, שופטותו מתעלה בפי חז"ל לרמה אלוהית (סוטה י,א):

שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר: "כי שמש ומגן ה' אלוהים" (תהילים פד,יב).

לפי דרכנו שמענו שבח רם ונישא לשמשון: שמש! מה שמש זו מאירה ואין כל ברייה יכולה להביט בה, כך שמשון – צריך לומר – איננו מסוגלים להציץ באורחותיו המסנוורות. מה פשרה של שמש זו, המאירה היא או שורפת? אציע למצוא את החידה ופתרונה במקרא עצמו וכדלהלן.

2. שיסוע אישי

תחילת היכרותנו עם שמשון הוא סיפור שיסוע האריה ורדיית הדבש, וחידת המשתה בעקבותיהם. הבה נקרא פרשייה זו במלואה (יד,א"ט):

וירד שמשון תמנתה וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים. ויעל ויגד לאביו ולאמו ויאמר אשה ראיתי בתמנתה מבנות פלשתים ועתה קחו אותה לי לאשה. ויאמר לו אביו ואמו האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים? ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני...

וירד שמשון ואביו ואמו תמנתה ויבואו עד כרמי תמנתה והנה כפיר אריות שואג לקראתו. ותצלח עליו רוח ה' וישסעהו כשסע הגדי ומאומה אין בידו. ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה:

וירד וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון. וישב מימים לקחתה ויסר לראות את מפלת האריה והנה עדת דבורים בגוית האריה ודבש. וירדהו אל כפיו וילך הלוך ואכול, וילך

אל אביו ואל אמו ויתן להם ויאכלו ולא הגיד להם כי מגוית האריה רדה הדבש...

ויעש שם שמשון משתה כי כן יעשו הבחורים... ויאמר להם שמשון אחודה נא לכם חידה, אם הגד תגידו אותה לי שבעת ימי המשתה ומצאתם ונתתי לכם שלשים סדינים ושלשים חליפות בגדים. ואם לא תוכלו להגיד לי ונתתם אתם לי שלשים סדינים ושלשים חליפות בגדים, ויאמרו לו חודה חידתך ונשמענה.

ויאמר להם מהאוכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק. ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים.

מאורע זה נראה זר ומוזר, תמוה ומדהים. מה רוצה התנ"ך לאלפנו בשיח הוללות זו? מה חכמה יש בסיפור זה ומה נשכיל ממנו?

והנה תשובתנו: שמשון חד כאן את חידת חיינו! פתרונה – פתרונו!

שמשון חושף ברמז את דרכו החידתית והפלאית ומגלה לנו כי כלפי חוץ התנהלותו נראית חמורה ותמוהה אך תוכה רצוף דבר סתר; מתוך גוויית האריה ירדה הדבש: "מהאוכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק". פסוק זה הפך לפתגם שגור, שעניינו: מדבר רע יצא דבר טוב; לעיתים השגת הדבש באה רק בעקבות שיסוע הארי.

הנמשל לעניינו של שמשון; שמשון הוא-הוא הארי [הגיבור שבחיות] המשוסע, והנקרע אישית, כדי שניתן יהיה לרדות מעט דבש מגווייתו – ישועה מיד פלשתים.

3. ניצוצות אור מתוך טומאה

משפטים אלו סתומים וטמירים והם קורעים צוהר לעולם הקבלי, המיסטי, העוסק רבות בניצוצות האור שיש להעלותן דווקא בדרך של ירידה ושקיעה אל תוך הרוע והטומאה. כך הוא אפוא פענוח פרשת שמשון בעקבות חידתו;

א. ישועתו של שמשון ("והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים") היא בדרך רזית של היטמאות אל תוך הפלשתים (בבנותיהם) כדי לבטל את כוחם כנגד ישראל. התמודדות זו היא בעולמות עליונים, ולא דווקא בשדה הקרב. כבר פתחנו את דברנו באמירה כי בפרשת שמשון אנו נחשפים בעל כורחנו לעולם מיסטי שכולו רזין. אין פשר אחר לחידת חייו.

ב. כיוון שמשון בחר דרך שהיא מעצם טבעה מסתורית וסודית, לפיכך "לא הגיד לאביו ולאמו", וכל הסובבים אותו נשארו פעורי פה וחסרי הבנה.

ג. דרכו המסתורית היא בהכרח דרך יחידאית, אינדוידואליסטית, וכך היא דרכו של שמשון.

ד. מדובר בשמש, בעלת עוצמה אדירה; פעולותיה ניכרות, אך בה עצמה אין להביט.

אם לא נקבל פרשנות זו, המקדשת את שמשון ("קדוש יהיה לא-לוהיו") בקדושת הנזירות המקסימלית ("מן הבטן ועד יום מותו"), אזי בעל כרחנו עלינו לראות, חלילה, בשמשון מעין... הרקולס תנ"כי, דמות המזכירה מיתולוגיה יוונית של אלילי נשים וגבורה. ואם נתמה: מנין כי מבטנו הוא הנכון? שמא מדובר בחוטא מתהולל? הנה פסוק מפורש לפנינו, בפרשת הליכתו לתמנה לאשתו הראשונה, אשר דילגנו עליו במתכוון בציטוט הקטע לעיל (יד,ד):

ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים.

זהו פסוק מפתח להבנת כל עניינו של שמשון. הפסוק מנוסח כהערת אגב מקראית, המבהירה את המאורעות הנגלים לעינינו. מה משמעותו של פסוק זה? מה יצוק בו? גם אם לא נבין את פשר ה"תואנה" ודרכיה, נשמע היטב ובמפורש "כי מה' היא"! לא מדובר כאן בהליכה אחר עיני בשר ובעצת היצר, אלא במודעות עמוקה לכוחו הרוחני, מה', "כאחד שבטי ישראל – כיחידו של עולם".

מהלך זה, של ירידה לתוך טומאה להעלאת 'ניצוצות' גאולה, להפקת דבש, יש בו משום הקרבה עצמית. זה פשר שיסוע האריה! ומי ארי אם לא שמשון הגיבור? מכאן משמעות חדשה למשפט האחרון שנישא בפי שמשון, ובעצם נוכל לראות בו את סיסמת כל חייו: **"תמות נפשי עם פלשתים"** (טז,ל). כל חייו הם בבחינת "תמות נפשי".

רמז לקישור חידת המשתה לחידת חייו נמצא בפסוק הכל-כך רומז:

לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי (יד,יח)

4. לחי החמור

במסכת חייו של שמשון מצאנו מאורע פלאי-חידתי נוסף; הכאת אלף איש בלחי החמור, ולאחריה הרויית צמאוננו ממים חיים שבקעו מן "המכתש אשר בלחי" (טו,טו-יט). לאירוע משונה זה נלווית יצירה שירית, מעין חמשיר, של שמשון (טו,טז):

בלחי החמור חמור חמורותיים בלחי החמור הכיתי אלף איש.

רק קהה חושים לא יבחין בדמיון המפתיע לגוויית האריה ממנה "רדה את הדבש". אף כאן, נבלת החמור משמשת כלי מלחמה וממאוס זה נבקעו מים חיים. הרי לנו הישנות החידה פעמיים, לחיזוק העניין ולהדגשתו.

חז"ל באו לעזרתנו ובמדרשיהם הוסיפו מעט פרטים על עלילה זו. פרשני המקרא ביארו כי אכן המעין נבקע ממכתש עצם הלחי, ממקום מושב השיניים, ולא ממכתש באדמה (רש"י על אתר: "מכתש – מקום קביעות השן"). כך דרשו בב"ר (צח,יג):

'דן [רמז לשמשון הדני] גור אריה יזנק מן הבשן' – מלמד שהביא לו הקב"ה מעיין מבין שיניו.

יתרה מזו, בהקשר זה מצינו דברי ביקורת בחז"ל המדביקים לדרכו של שמשון תו של 'דרך טמאה'. מימרא זו מסכמת היטב את שאמרנו:

שמשון בחר לעצמו דרך עקלתון, דרך אחורית, דרך של נחש "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור" (בראשית מט, יז), דרך פסולה:

"ויבקע א־לוהים את המכתש אשר בלחי" – הוא איוה לדבר טמא, לפיכך נתלו חייו בדבר טמא (סוטה ט, ב).

ה. משיחיות

1. פוטנציאל משיחי

הופעה פלאית זו של שופט מסתורי-מיסטי, קורעת צוהר לעולם המשיחי. בהתנהלותו של שמשון מוצאים אנו מעין 'פוטנציאל משיחי' שאיכזב. לא היינו מעיזים לתפור לשמשון אדרת משיחית אלמלא דברי חז"ל (שהובאו ברש"י בפר' ויחי; ב"ר צח, יד):

לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו [את שמשון] וסבור בו שהוא מלך המשיח שגאולה מגעת בימיו. כיון שראה אותו שמת אמר: אף זה מת, "לישועתך קויתי ה'".

משפט קצר זה מכיל מסר משמעותי: משיח שאיכזב, חלום ושברו. הדברים מזכירים מאד את דברי הרמב"ם אודות משיחיותו של בר כוכבא, בר כוזיבא (הל' מלכים יא, ג):

ואל יעלה דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו. אין הדבר כן, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח. ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות. כיון שנהרג – נודע להם שאינו. ולא שאלו חכמים ממנו לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן..

מה ניצוץ משיחי מצא רבי עקיבא בבר כוזיבא? וממנו נקיש לשמשון, נשוא דיוננו. גם בנקודה זו האירו חז"ל את עינינו

בהדגישם כי גבורתו האגדית, ששזורים בה כח ואומץ, הסֵהם
אותות משיחיים (איכה רבתי ב,ב):

רבי עקיבא, כד הוה חמי ליה להדין בר כוזיבא [בכל פעם
שהיה רואה את בר כוכבא] – הוה אמר [היה אומר]: היינו
מלכא משיחא.

אמר לו רבי יוחנן בן תורתא: עקיבא, יעלו עשבים בלחיך
ועדיין [בן דוד] אינו בא...

והיה שם בן כוזיבא והיו לו מאתיים אלף מקוטעי אצבע.
שלחו לו חכמים: עד מתי אתה עושה לישראל בעלי מומין?
אמר להם: והיאך יבדקו? אמרו לו: כל מי שאינו עוקר ארז
מלבנון אל יכתב באסטרטיא שלך... ומה היה עושה בן
כוזיבא? היה מקבל אבני בליסטרא באחד מארכובותיו
וזורקן והורג מהן כמה נפשות.
ועל זה אמר רבי עקיבא כך.

ה'אופציה המשיחית' של שמשון נובעת לא רק מגבורתו. התאמתו
קשורה גם למוצאו ולייחוסו הכמעט משיחי (ילק"ש ויחי קס):

"גור אריה יהודה" – זה משיח בן דוד שיצא משני שבטים,
אביו מיהודה ואמו מן, ושניהם נקראו אריה, שנאמר: "גור
אריה יהודה" (ברא' מט,ט), ודן נקרא גור אריה, שנאמר: "דן
גור אריה יזנק מן הבשן" (דברים לג,כב).

התמונה 'נסגרת' בזיקת יהודה-דן לשמשון, נשוא דיוגנו (במד"ר י,ה):
"ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח"...

"מצרעה ממשפחת הדני" – לפי שצרעה היתה ליהודה
כדכתיב (יהושע טו, לג) "אשתאול וצרעה ואשנה", וצרעה
היתה לדן (יהושע יט, מא) – "ויהי גבול נחלתם צרעה
ואשתאול", לפיכך צריך לפרש שהיה ממשפחת הדני.

אינו אומר 'משבט' אלא "ממשפחת הדני", מלמד שהיה **אביו מדן ואמו של מנוח מיהודה...** וכן מנוח היה מדן ואשתו היתה מיהודה. **נמצא שמשון בא משבט דן ומשבט יהודה.**

הוא אומר: דם יהודה ודן כאחד מסוך בשריריו, ותמהיל זה הוא מרכיב ב'אופציה המשיחית'. אכן סופו מוכיח כי משיחיות זו איכזבה, כמו בר כוזיבא בדורו, ועדיין משיח בן דוד לא בא. נציין כי מוצאו המשיחי של שמשון היה מהופך, אביו מדן ואמו מיהודה, ואנו ממתנינים לגור-אריה בן דוד, אשר אביו מיהודה ואמו מדן, כדברי המדרש לעיל.

לפי דרכנו שמענו כי קיימת אפשרות (לפחות בעיני יעקב אבינו ורבי עקיבא) של משיח הבא בטומאה, מורשת שבט דן ה"מאסף לכל המחנות" (במדבר י, כה), ה'רוד שבשבטים' (שמו"ר מ, ד), ה'נחש'. אך תנאי בדבר, זיקתו לדן היא המשנית. עיקרו מיהודה בכיר השבטים, 'גור אריה'. זו המשמעות הפנימית לכך ש"אביו מיהודה ואמו מדן" בדווקא.⁴

הנחש

4. אסוציאציה משיחית נוספת בפרשת שמשון היא 'לחי החמור'. הנה דברי הראי"ה קוק (אגרות ראי"ה א עמ' שע): "זהו סוד עני ורוכב על חמור, שאמרו בתקוני זהר (תקון שתין) שהוא דרא דעקבא דמשיחא, שהוא טב מלגאו וביש מלבד, סוד כולו הפך לבן טהור. וחמור – אף על פי שיש בו סימני טומאה יותר משאר בהמות טמאות, שמהן נמצאות שיש בהן סימן טהרה אחד. – מכל מקום יש בתוכיותו קדושה, שהרי הוא קדוש בבכורה, אלא שהיא גנוזה ומוסתרת מאד. וסופה להיגלות ע"י העילוי של פדיון. ואלה הם דברים שאי אפשר לבארם בכל עמקם כי אם מפה לאוזן בשעת רצון המוכשרת ליושבים לפני ה'... ואין ערוך ושיעור לשמחת עולמים וחדות ה' הבאה מאתהפכא חשוכא לנהורא. וזאת היא עיקר התורה שנאמרת בהיכל המשיח, כאמור בריש הזוהר".

2. ביטול התאוות

ה'נחש' המסמל את שמשון משמש יתד נאמן לתלות בו הגיגים משיחיים ורזיים, מורשת 'נחש הקדמוני'. כך כתב רבי צדוק הכהן מלובלין, מאבירי מחשבת החסידות (ישראל קדושים עמ' 18):

באמת יש נחש דקדושה, "הנושך עקבי סוס", רומז לתאוות סוסים מיוזנים... שהוא היפוך התאוה ומבטל כל מיני תאוה. וכמו שנאמר דעפר לחמו, שבכל מעדני העולם טועם טעם עפר, ואין לו הרגשת תאוה כלל... והוא כח הנחש דקדושה שהוא בגימטריה משיחית, שהוא יתקן לגמרי חטא נחש הקדמוני.

כאן חשף רבנו צדוק הכהן היבט מרכזי לעיוננו; דמיונו של שמשון לנחש הוא גם בנקודת "טועם טעם עפר". הוי אומר, הנחש מחוסר חוש טעם וממילא בטלה ממנו תאוות המזון. כך שמשון – למרות כל הליכותיו בעסקי הנשים הריהו 'נחש דקדושה' ומשולל חוש תאוה כלל. זה כח נזירותו העליונה, שהפקיעה אותו מכלל בני אנוש, וכל התנהגותו ה'רומנטית' היא רק כלפי חוץ. לגביו – הכל עפר!

רעיון מעין זה מצינו בכתבי רבנו מאיר שמחה מדווינסק, בספרו 'משך חכמה' על התורה (במדבר כב, מא על פסוקו של בלעם המקלל "וירא משם קצה העם"):

שבט דן מאסף לכל המחנות, והוא פסל מיכה, ונכשל בעגל, ובו שלט עמלק. על זה אמר: "כי מראש צורים אראנו", פירוש: זכות אבותיו מסייעתו. וזה "מי מנה עפר יעקב", "דן נחש עלי דרך", ועפר לחמו, וזוחל עלי עפר, וזה רובע שהוא דגלו. וראה שמשון שנהרג כמוהו, ועל זה אמר: "תמות נפשי מות ישרים", פירוש – של שמשון. וכבר מצאנו לחז"ל סוטה יא: "בלעם חגר ברגל אחת היה, שמשון בשתי רגליו", וזה עפר יעקב. והבן היטב.

הנה פענח כתב חידה זה; בלעם רואה את "קצה העם" שהוא שבט דן ה"מאסף". הוא מבחין בתורפתן של ישראל המתנקזת לשבט דן, כמו חטא העגל ופסל מיכה. דן מצטייר בעיניו של בלעם המקלל – כנחש, בדיוק כפי ש'ברכו' יעקב, והוא נרמז ב"עפר יעקב", שהרי הנחש מהלך רק על גחונו, רובץ-רובע על העפר, ובכל מאכליו טועם טעם עפר.

במבט שני מבחין בלעם בשמשון המשוקע בשבט דן, וגדולתו המשיחית קמה וניצבת לנגד עיניו. בלעם צופה ומביט בסופו של שמשון המכריז "תמות נפשי עם פלשתים" וכחד החוזר הוא מתאוה באותה לשון "תמות נפשי מות ישרים". וראו להלן כי שמשון מכונה "ישר" על שם הפסוק "אותה קח לי כי היא ישרה בעיני" (יד,ג), וגם פרט זה נרמז ע"י בלעם.

סיומת הקטע בדבר חיגרותו וצליעתו של בלעם ברגל אחת, ושמשון בשתיים, תבואר להלן. נציין שדרש זה (סוטה י,א) מתקשר להיבט ה'נחשי' של שניהם, שכה מהופכים זה לזה:

בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר "וילך שפי" (במדבר כג,ד). שמשון חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר: "שפיפון עלי אורח" (בראשית מט,יז).

ושנינו בזוהר (ח"ג קצד בתרגום):

מעצמותיו של בלעם נתהוו נחשים.

נסיים פרק משיחמיסטי זה בדברים נוספים משל רבי צדוק הכהן, המאירים את עניינו של שמשון באור יקרות, ומדגישים כי לא כל אדם זוכה להבין זאת (ישראל קדושים עמ' 32):

חלילה לחשוב על משיח ה' במחשבת יעקב אבינו ע"ה, ושופט ישראל, והתורה העידה עליו מנבואת יעקב אבינו ע"ה שידין עמו כמיוחד שבשבטים וכיחידו של עולם

כאביהם שבשמים ומגן עליהם כקב"ה – שהיה אוהב נשים ורודף אחר התאוה כאחד מהפרוצים שטופי הזימה ח"ו.

[ארי' 1234567]

אבל דבר זה ממדרגת הקדושה הגמורה והגדולה שיש בישראל, דלא עשה כן לכל גוי שיוכל לעשות כל ענינים גופניים והנאות חמדות העולם הזה, ולא ירגיש שום הנאת עולם הזה אלא הכל בכוונת הלב, לשם שמיים לבד. ואם ריק הוא – ממך ריק, ולא כל אדם זוכה לזה, אפילו להבין ולהשיג דבר זה בשכל לבד, כל שאין מרגיש בלבבו בפועל שמץ מקדושה זו עכ"פ.

[שם חסיד]

ו. ירידות

1. וירד וירד וירדהו

[ארי' 1234567]

כאמור, בשמש-שמשון מקונן פוטנציאל משיחי, אך סופו שאיכזב. תחילת דרכו היתה 'חגיגת' ומבטיחה: שיסוע האריה ורדיית הדבש. מאידך נבחין כי ביטויי 'ירידה' שכיחים אצל שמשון. ללמדך כי נסיקת חייו מלווה בירידה אחר ירידה, במורד מתדרדר.

המילה הראשונה שבפסוק הראשון המתאר את הליכות שמשון, היא (יד,א):

וירד שמשון תמנתה

ומייד: "ויעל ויגד לאביו ולאמו". והנה שרשרת הפסוקים:

וירד שמשון ואביו ואמו (יד,ה)

וירד וידבר לאשה (יד,ז)

וירד אביהו אל האשה (יד,י)

וירד אשקלון (יד,יט)

וירד וישב בסעיף סלע עיטם (טו,ח)

ויורידו אותו עזתה (טז,כא)

